

NEFT-GAZ SOHASI BO‘YICHA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARGA XORIJIY TILLARNI O‘RGATISHNING ILG‘OR METODIKASI

Tojiboyeva Madianxon Ulug‘bek qizi

Andijon Davlat Chet tillari Instituti mustaqil tadqiqotchisi

madinatobjiboyeva61@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21254428>

Kirish

Bugungi globallashuv, raqamli transformatsiya hamda ilm-fan va texnologiyalar taraqqiyoti sharoitida xalqaro hamkorlik tobora kengayib bormoqda. Dunyo iqtisodiyotining integratsiyalashuvi, transmilliy kompaniyalar sonining ortishi, xalqaro mehnat bozorining rivojlanishi va xorijiy investitsiyalar hajmining oshishi natijasida zamonaviy mutaxassislardan nafaqat o‘z kasbini mukammal bilish, balki kamida bitta xorijiy tilda, ayniqsa ingliz tilida erkin muloqot qila olish talab etilmoqda. Ayniqsa, neft va gaz sanoati kabi strategik ahamiyatga ega bo‘lgan tarmoqlarda faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun xorijiy tilni bilish kasbiy kompetensiyaning ajralmas qismiga aylanmoqda.

Neft va gaz sanoati bugungi kunda xalqaro miqyosda faol rivojlanayotgan sohalardan biri bo‘lib, unda dunyoning turli mamlakatlari kompaniyalari, ilmiy markazlari va ishlab chiqarish korxonalari o‘zaro hamkorlik qiladi. Ushbu sohada qo‘llaniladigan zamonaviy texnologiyalar, texnik uskunalar, dasturiy ta‘minotlar, xavfsizlik standartlari hamda ilmiy yangiliklarning asosiy qismi ingliz tilida ishlab chiqiladi va tarqatiladi. Shu sababli, bo‘lajak muhandislar, geologlar, burg‘ilash mutaxassislari, texnologlar hamda neft-gaz sanoatining boshqa yo‘nalishlari talabalari ingliz tilidagi kasbiy adabiyotlar, texnik reglamentlar, xalqaro standartlar, ilmiy maqolalar va ishlab chiqarish hujjatlari bilan ishlash ko‘nikmasiga ega bo‘lishlari zarur.

Mazkur ehtiyoj oliy ta‘lim muassasalarida xorijiy tillarni o‘qitish metodikasini tubdan takomillashtirishni talab qilmoqda. An‘anaviy o‘qitish usullaridan zamonaviy, innovatsion, interaktiv va kompetensiyaviy yondashuvlarga o‘tish bugungi ta‘lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy metodlar nafaqat til kompetensiyasini, balki talabalar ijodkorligi, tanqidiy fikrlashi, muammolarni hal qilish qobiliyati, jamoada ishlash madaniyati hamda kasbiy kommunikativ kompetensiyasini ham rivojlantiradi.

Neft-gaz yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun xorijiy tilni faqat grammatik qoidalar yoki umumiy lug‘at boyligini o‘rganish sifatida emas, balki bevosita kasbiy faoliyat bilan bog‘liq kommunikativ vosita sifatida o‘zlashtirish muhimdir. Ular kelajakdagi faoliyatlari davomida texnik hujjatlarni o‘qish, uskunalar pasportlari bilan ishlash, xavfsizlik bo‘yicha yo‘riqnomalarni tushunish, xalqaro konferensiyalarda qatnashish, xorijiy mutaxassislar bilan muzokaralar olib borish, ilmiy maqolalar yozish va xalqaro loyihalarda ishtirok etish kabi vazifalarni bajarishlari talab etiladi. Shuning uchun ham xorijiy tilni o‘qitishda real kasbiy vaziyatlarga asoslangan zamonaviy metodlardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy metodlarning ahamiyati va pedagogik afzalliklari

An‘anaviy o‘qitish metodlari, xususan grammatika-tarjima usuli uzoq yillar davomida xorijiy tillarni o‘qitishda asosiy metodlardan biri bo‘lib kelgan. Ushbu metod orqali talabalar grammatik qoidalarini o‘zlashtiradi, matnlarni tarjima qiladi va nazariy bilimlarga ega bo‘ladi. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, bunday yondashuv ko‘pincha talabalarda erkin muloqot qilish, tinglab tushunish, kasbiy muhitda fikr almashish va tezkor kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini yetarli darajada shakllantirmaydi.

Neft va gaz sanoatida esa ishlab chiqarish jarayonlari ko'pincha xalqaro jamoalar ishtirokida olib boriladi. Burg'ilash maydonlarida, laboratoriyalarda, neftni qayta ishlash zavodlarida yoki xalqaro kompaniyalarda ishlaydigan mutaxassislar ingliz tilida tezkor muloqot qilishga majbur bo'ladilar. Shu sababli xorijiy tilni o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Bugungi kunda loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning), aralash o'qitish (Blended Learning), CLIL (Content and Language Integrated Learning), gamifikatsiya, virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR), tandem o'qitish, muammoli o'qitish, hamkorlikda o'qitish, raqamli platformalar asosida ta'lim berish kabi metodlar dunyoning yetakchi universitetlari tajribasida keng qo'llanilmoqda.

Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning)

Loyiha asosida o'qitish zamonaviy pedagogik texnologiyalar ichida eng samarali metodlardan biri hisoblanadi. Mazkur metod talabalarni tayyor bilimlarni yodlash emas, balki mustaqil izlanish olib borish, axborotlarni tahlil qilish, muammolarni hal etish va yakuniy mahsulot yaratishga yo'naltiradi.

Neft-gaz yo'nalishidagi xorijiy til darslarida loyiha ishlari talabalarni kasbiy terminologiyani chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi. Masalan, "Oil Refining Process", "Drilling Technologies", "Environmental Protection in Oil Industry", "Health and Safety Regulations", "Renewable Energy and Future of Oil Industry" kabi mavzularda guruh loyihalari tashkil etilishi mumkin.

Loyiha davomida talabalar ingliz tilidagi ilmiy manbalarni o'rganadilar, statistik ma'lumotlarni tahlil qiladilar, mutaxassislik terminlarini qo'llaydilar, taqdimot tayyorlaydilar va yakunda ingliz tilida himoya qiladilar. Bu jarayon ularning o'qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi.

Bundan tashqari, loyiha metodi talabalarni jamoaviy ishlash, vazifalarni taqsimlash, liderlik qobiliyatlarini rivojlantirish, vaqtni boshqarish va mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi. O'qituvchi esa nazoratchi emas, balki konsultant va yo'naltiruvchi rolini bajaradi.

Aralash o'qitish (Blended Learning)

Blended Learning zamonaviy ta'limning eng istiqbolli modellaridan biri bo'lib, auditoriya mashg'ulotlarini masofaviy ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtiradi.

Mazkur modelda talabalar darsdan oldin onlayn platformalarda video ma'ruzalar, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar va interaktiv mashqlar orqali mustaqil tayyorgarlik ko'radilar. Auditoriyada esa ular olingan bilimlarni muhokama qilish, amaliy mashqlar bajarish, kasbiy dialoglar tashkil etish va muammoli vaziyatlarni yechish bilan shug'ullanadilar.

Masalan, talabalar neft qazib olish texnologiyasi haqidagi ingliz tilidagi videoni mustaqil tomosha qilib keladilar. Auditoriyada esa video mazmunini tahlil qilish, yangi terminlarni muhokama qilish va mavzu yuzasidan bahs-munozaralar olib boriladi.

Blended Learning modeli individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish imkonini beradi. Har bir talaba o'zining bilim darajasi va o'rganish tezligiga mos ravishda ishlashi mumkin. Bundan tashqari, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom, Kahoot, Quizizz, Edmodo kabi raqamli platformalardan foydalanish ta'lim samaradorligini yanada oshiradi.

CLIL – Til va mazmunni integratsiyalashgan o'qitish

CLIL (Content and Language Integrated Learning) zamonaviy xorijiy til metodikasining eng samarali yondashuvlaridan biri hisoblanadi.

Ushbu metodikaning asosiy mohiyati shundaki, talabalar xorijiy tilni alohida fan sifatida emas, balki mutaxassislik fanlarini o'rganish vositasi sifatida egallaydilar.

Masalan, "Petroleum Geology", "Reservoir Engineering", "Drilling Engineering", "Pipeline Transportation", "Industrial Safety" kabi mavzular ingliz tilida o'qitiladi. Natijada talabalar bir vaqtning o'zida ham kasbiy bilimlarini, ham xorijiy til kompetensiyasini rivojlantiradilar.

CLIL metodikasi talabalarni xalqaro akademik muhitga tayyorlaydi, ilmiy maqolalarni o'qish, texnik hujjatlarni tahlil qilish, xalqaro konferensiyalarda ishtirok etish va xorijiy mutaxassislar bilan muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, ushbu metod tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv, ilmiy izlanish olib borish hamda fanlararo integratsiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Gamifikatsiya va VR/AR texnologiyalari

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi xorijiy tillarni o'qitish metodikasiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy talabalar raqamli muhitda ulg'aygani sababli o'yin elementlari asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar ularda yuqori motivatsiya uyg'otadi.

Gamifikatsiya metodida ballar, reytinglar, medallar, virtual mukofotlar, bosqichlar va musobaqalar qo'llaniladi. Masalan, kasbiy terminologiya bo'yicha viktorinalar, xavfsizlik qoidalariga oid interaktiv testlar yoki uskunalarni nomlash bo'yicha o'yinlar tashkil etilishi mumkin.

Virtual Reality (VR) va Augmented Reality (AR) texnologiyalari esa talabalarga real ishlab chiqarish muhitini virtual shaklda ko'rish imkonini beradi. Ular virtual burg'ilash platformasi, neftni qayta ishlash zavodi yoki laboratoriya sharoitida ingliz tilidagi topshiriqlarni bajarish orqali kasbiy vaziyatlarga moslashadilar.

Bunday texnologiyalar nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan uyg'unlashtirib, kasbiy kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Tandem o'qitish

Tandem o'qitish metodikasi ham zamonaviy xorijiy til ta'limida keng qo'llanilayotgan innovatsion yondashuvlardan biridir.

Mazkur metod ikki nafar til o'rganuvchini o'zaro hamkorlik asosida ishlashga undaydi. Ingliz tilida so'zlashuvchi talaba o'zbek talabasiga ingliz tilini o'rganishda yordam bersa, o'zbek talaba esa sherigiga o'zbek tilini o'rgatadi.

Bunday o'zaro hamkorlik davomida talabalar real muloqot muhiti yaratadilar, talaffuz ustida ishlaydilar, grammatik xatolarni birgalikda tahlil qiladilar hamda madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantiradilar.

Onlayn tandem platformalari, xalqaro universitetlar bilan hamkorlik dasturlari va virtual almashinuv loyihalari ushbu metodning samaradorligini yanada oshirmoqda.

Zamonaviy metodlarning samaradorligi

Ilmiy tadqiqotlar va pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy metodlar asosida tashkil etilgan xorijiy til darslari talabalarning motivatsiyasini oshiradi, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantiradi, kasbiy terminologiyani tezroq o'zlashtirishga yordam beradi hamda kommunikativ kompetensiyani sezilarli darajada rivojlantiradi.

Loyiha asosida o'qitish, CLIL va Blended Learning metodlari orqali ta'lim olgan talabalar kasbiy fanlarni ingliz tilida o'zlashtirishda yuqori natijalarga erishadi. Ular xalqaro kompaniyalarda ishlash, xorijiy mutaxassislar bilan hamkorlik qilish va ilmiy faoliyat olib borish uchun zarur kompetensiyalarni shakllantiradilar.

Bundan tashqari, zamonaviy metodlar talabalarning axborot bilan ishlash, muammolarni tahlil qilish, ijodiy fikrlash, tanqidiy yondashish, jamoada ishlash va taqdimot qilish kabi XXI asr ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, neft-gaz sohasi kabi texnik yo'nalishlarda xorijiy tilni o'qitish bugungi kunda faqat lingvistik bilimlarni shakllantirish bilan cheklanmay, balki bo'lajak mutaxassislarning kasbiy, kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan kompleks pedagogik jarayonga aylangan. Zamonaviy metodlar va innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, talabalarning mustaqil fikrlashini, kasbiy terminologiyani chuqur egallashini hamda xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishini ta'minlaydi.

Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida xorijiy tillarni o'qitishda loyiha asosida ta'lim, CLIL, Blended Learning, gamifikatsiya, VR/AR texnologiyalari, tandem o'qitish hamda boshqa innovatsion metodlarni tizimli ravishda joriy etish bugungi kunning eng muhim pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi. Aynan ushbu yondashuvlar orqali neft-gaz sanoati uchun xalqaro talablarga javob beradigan, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash imkoniyati yanada kengayadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Kovalyova, Y. Yu., Soboleva, A. V., & Kerimkulov, A. (2016). *Project-Based Learning in Teaching Communication Skills in English as a Foreign Language to Engineering Students*. International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET), 11(04), 153–156. <https://doi.org/10.3991/ijet.v11i04.5416>
2. Bakanova, I. G., Elizarova, E. A., Sysueva, I. G., & Dobrova, V. V. (2020). *The Role Of Blended Learning In Foreign Language Teaching For Engineering Students*. The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.04.02.87>
3. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.
4. Ikramovna, D. I. (2024). *Innovative Methods of Foreign Language Teaching to Technical Students*. Journal of Chemical Health Risks, 14(1), 55-62. <https://jchr.org/index.php/JCHR/article/view/3555>
5. Tarasenko, R., Amelina, S., Kazhan, Y., & Bondarenko, O. (2022). *The Use of AR Elements in the Study of Foreign Languages at the University*. arXiv preprint. <https://arxiv.org/abs/2202.09161>
6. Telles, J. A. (2015). *Tandem Language Learning*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Tandem_language_learning
7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
8. Harding, K. (2007). *English for Specific Purposes*. Oxford University Press.
9. Kazakova, T. A. (2020). *Application of Modern ICT in the Teaching of Foreign Languages for Technical Students*. Modern Problems of Science and Education, 6.